

Ülkemizde Gerçekleşen Terörist Darbe Girişimi Sonrasında İlan Edilen OHAL ve Çıkarılan KHK'lar Bağlamında Gelişmeler Hakkında Bilgi Notu

1. 15 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi her şeyden önce **demokratik meşru Hükümetimize ve Anayasal düzenimize karşı** düzenlenmiştir. Terörist darbeciler başta yaşam hakkı olmak üzere vatandaşlarımızın temel hak ve özgürlüklerini de ihlal etmişlerdir.

Devletimizin varlığına ve milletimizin demokratik yaşam hakkına yönelik tehditlerin tamamen bertaraf edilmesi için gereken **gerekli etkin tedbirleri almak Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ödevi ve en doğal hakkıdır.** Bu durum taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerle de kayıt altına alınmıştır.

Anayasamızın 120. maddesi ile 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 3. maddesi uyarınca ülke genelinde 21 Temmuz 2016 tarihinden itibaren doksan gün süreyle OHAL ilan edilmiştir. Bu karar TBMM tarafından aynı tarihte onaylanmıştır.

Olağanüstü Hal (OHAL) ilanın amacı, başta FETÖ olmak üzere terör ile mücadelede gerekli önlemleri en hızlı ve etkin biçimde alabilmektir.

Ulusal mevzuatımızda Anayasamız ve ilgili yasalarımız tarafından düzenlenen ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) de dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları sözleşmelerince de benimsenen OHAL uygulaması, sadece ülkemizin başvurduğu bir yöntem olmayıp, milli güvenlik mülahazalarıyla diğer ülkelerde de uygulanan bir tedbirdir.

OHAL'in uzatılmasının amacı, demokrasimizin, hukuk devleti ilkesinin, vatandaşlarımızın hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik tedbirlerin etkin şekilde uygulanmasının devamlılığını sağlamaktır. Bu çerçevede, OHAL'in 19 Ekim 2016 tarihinden itibaren 90 gün süreyle uzatılması kararlaştırılmıştır.

Bu süreçte, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile **uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerin gözetilmesine devam edilmektedir. Parlamenter, adli ve idari denetim mekanizmaları işlemektedir.** Darbe girişimini araştırmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir Araştırma Komisyonu kurulmuştur.

2. AİHS ile (BM) Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHS) dahil olmak üzere temel hakların korunması hakkındaki uluslararası metinler bu gibi olağanüstü durumlarda taraf devletlere, belirli koşullara uymak şartıyla, sözleşmenin bazı maddelerinden doğan yükümlülüklerini deroge etme, bir başka deyişle sınırlama imkânı vermektedir.

Bu doğrultuda, ülkemizde ilan edilen OHAL dikkate alınarak, AİHS'nin 15. Maddesi uyarınca AK nezdinde; MSHS'nin 4. Maddesi çerçevesinde BM nezdinde derogasyon bildiriminde bulunulmuştur. Benzer bildirimler, OHAL ilan etmiş olan Fransa tarafından da zamanında yapılmıştır.

Bu durum, sık sık rastlanan yanlış kanaatin aksine, ilgili **Sözleşmelerin askıya alınması değildir.** AİHS açısından taraf devletler, derogasyon uygulamasından kaynaklanan takdir yetkilerine rağmen, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) denetimine tabi olmayı

sürdürmektedir. Belirli hükümlerin uygulanmasına Sözleşmelerde cevaz verilen çerçevede belirli sınırlamalar getirilebilmektedir.

3. Öte yandan, Anayasamızda OHAL kapsamında, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'na, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarabilme yetkisi tanınmıştır.

Bu KHK'lar, Resmî Gazete'de yayımlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulmaktadır. Bugüne kadar, 667, 668, 669, 671 ve 674 sayılı KHK'lar TBMM'de görüşüldükten sonra kanunlaşmıştır.

OHAL kapsamında, bugüne kadar 23, 27, 31 Temmuz, 17 Ağustos, 1 Eylül, 29 Ekim ve 22 Kasım 2016 tarihlerinde yürürlüğe girmiş bulunan on iki KHK (667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677 ve 678 sayılı KHK'lar) hazırlanmıştır. Söz konusu KHK'larda öngörülen tedbirlere dayanılarak yürütülen işlemler bakımından çeşitli idari ve hukuk yolları bulunmaktadır.

KHK'larda, başta FETÖ/PDY olmak üzere, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplarla mücadele kapsamındaki tedbirler farklı başlıklar altında hüküm altına alınmış olup, bu kapsamda insan hakları perspektifinden önem arzeden bazı düzenlemeler aşağıda özetlenmektedir:

KAMU PERSONELİ:

- **Görevden almalar:** FETÖ ve diğer terör örgütlerine üyeliği, mensubiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu belirlenen kamu görevlilerinin kamu görevinden çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bu,

- a) 667 sayılı KHK'da kayıtlı öngörüldüğü biçimde **her kurum bünyesinde oluşturulan kurullarla** yapılabileceği gibi,
- b) **KHK'lara ekli listeler yoluyla** olduğu üzere doğrudan işleme konulabilmektedir.

Görevden almalar/iadeler konusunda yöneltilebilen sorulara karşı;

- Yetkilerini ve kamu kaynaklarını terör örgütlerinin amaçları doğrultusunda kötüye kullandıkları tespit edilen kişilerin devlet kurumlarından uzaklaştırılmalarının elzem olduğu,
- Devlete yönelik sadakatinden ciddi şüphe duyulan kişilerin görevlerinden alınmalarının tüm dünyada görülen bir uygulama olduğu, Devletin takdir hakkına dayandığı,
- Bu süreçte hukuk devleti ilkelerinin gözetildiği, mevzuata ve uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak hareket edildiği
- Hak mağduriyeti iddialarına ilişkin iç yolların bulunduğu vurgulanmaktadır.

Göreve iadeler: Hukuk ilkelerine uygun şekilde hareket edilen bu süreçte haksız olarak meslekten ihraç edildiklerine veya görevden uzaklaştırıldıklarına inanan kamu personelinin başvurularını değerlendirebilmek için kurullar oluşturulmuştur. Başbakanlık, ilgili kurumlar ve Valiliklerimizin ilgili birimlerin başvuruları değerlendirmeleri sonucunda

bazı devlet memurları görevlerine geri dönmeye başlamıştır. 14 Aralık itibariyle, daha önce FETÖ/PDY, PKK ve DHKP-C terör örgütlerine üyelik, iltisak veya bunlarla irtibat nedeniyle görevden alınan (açığa alınan ve/veya ihraç edilen) yaklaşık 18 bin kişi görevlerine iade edilmiştir. Görevden alınanların Mayıs 2016 ayındaki toplam kamu personeline (3 milyon 390 bin) oranı yaklaşık % 3'tür.

KHK'lar eki listelerde isimleri yer almak suretiyle ihraç edilen personelin görevine iadesi içinse aynı yöntem (KHK eki listeler) benimsenmektedir. Bu çerçevede görevine dönenlerin sayısı 230'dur (676 ve 677 sayılı KHK'lar).

KAPATILAN KURUMLAR:

Milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fetullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY) aidiyeti, iltisakı veya irtibatı olan özel radyo-televizyon kuruluşları, gazete ve dergiler, yayınevi ve dağıtım kanalları ile terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olan dernekler ve basın-yayın kuruluşları kapatılmıştır. 14 Aralık itibariyle;

KHK'larda Yer Alan Ve KHK'lardaki Yetkilere İstinaden Kapatılması Öngörülen Kurumlar	İşlemleri Tamamlanan Kurum Sayısı
Özel sağlık kurum ve kuruluşları	34
Özel öğretim kurum ve kuruluşları	1.072
Özel öğretim yurtları	885
Kurs ve etüt merkezleri	339
Dershaneler	733
Vakıflar	123
Dernekler	1326
Vakıf Yükseköğretim Kurumları	15
Sendika, Federasyon, Konfederasyon	31
Dergiler	19
Gazeteler	56
Haber Ajansları	5
Radyolar	36
Televizyonlar	32
Yayınevleri Ve Dağıtım Kanalları	29
Pansiyon	104
Toplam	4.839

Kapatılan öğretim kurumlarına kayıtlı öğrencilerin başka okul ve üniversitelere transferi sağlanmıştır.

Anılan kuruluşlarda çalışan akademisyenler ve diğer personelin transferi açısından ise Bakanlar Kurulu'nun gerekli ilke ve yöntemleri belirlemesi öngörülmüştür.

Diğer taraftan, yapılan incelemeler sonucu bazı kurumların **yeniden açılmasına** (KHK'lar ile kapatılan kurum ve kuruluşlar listesinden çıkarılmasına) **imkan tanınmıştır**. Bu kapsamda, 68 özel öğretim kurumu, 10 öğrenci yurdu, 14 dersane, 5 radyo/televizyon kanalı,

6 gazete, 18 vakıf, 175 dernek ve 1 özel sağlık kurumunun yeniden açılmasına olanak tanınmıştır.

GÖZALTI SÜRELERİ VE TUTUKLULUK KOŞULLARI

Terörist darbe teşebbüsüne katılan ve suç örgütüne üye olanların sayıca çokluğu göz önüne alınarak gözaltı süresi **azami olarak 30 güne** çıkarılmıştır. Ayrıca işlemlerin çabuklaştırılabilmesi amacıyla Cumhuriyet savcılarının yetkilerinin gerekli bazı hallerde genişletilebilmesine imkân sağlanmıştır.

Sözkonusu düzenlemeler, **soruşturmaların etkin biçimde ve en kısa sürede** sonuçlandırılmasına matuf olup, ilgili makamlarımız, gözaltılar için 30 günlük üst sınırların kullanılmadığını; mevcut vakaların **büyük çoğunluğunda 3-4 günlük** gözaltı sürelerinin geçerli olduğunu belirtmektedirler.

Avukata erişim ve görüşmelerin gizliliği konusunda öngörülen düzenlemeler açısından ise **meşru amaç ve orantılılık ilkelerinin** gözetildiği, şüphelilerin terör örgütüyle avukatlar aracılığıyla haberleşme riskinin de bertaraf edilmesine çalışıldığı yargı makamlarımızca vurgulanmaktadır.

BELEDİYELERE BAŞKAN VEKİLİ ATANMASI

674 sayılı KHK ile 5393 sayılı Belediye Kanunu'na getirilen değişiklikle, Belediye Başkanı veya Başkan Vekili ya da Meclis Üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde yerlerine görevlendirme yapılması hüküm altına alınmıştır. Başkanların yerine atananlar **kayyum olarak değil, Başkan vekili olarak görevlendirilmektedir.**

Halihazırda PKK-KCK ve FETÖ terör örgütlerine yardım ve destek vermekten dolayı haklarında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalar kapsamında 54 belediye başkanı görevinden uzaklaştırılmış olup, sözkonusu şahıslar hakkındaki adli soruşturmalar ve yargı makamlarınca gerek görüldüğü takdirde kovuşturmalar, yasalarımıza uygun olarak sürdürülmektedir.

AİHM BAŞVURULARI

Halihazırda OHAL kapsamında alınan tedbirlerle ilgili olarak AİHM tarafından ülkemize iletilen bireysel başvuru bulunmamaktadır.

AİHM olağanüstü hal çerçevesinde kendisine iletilen iki bireysel başvuruyu ülkemize **görüş sormadan reddetmiştir.** AİHM, sözkonusu başvuruları **iç hukuk yolu tüketilmediği (Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmadığı) gerekçesiyle kabuledilemez bulmuştur.**

Diğer yandan, sürmekte olan FETÖ/PDY terör örgütü soruşturmaları çerçevesinde **beş adet ihtiyati tedbir (yürütmeyi durdurma) talepli başvuru** AİHM tarafından Hükümetimize tebliğ edilmiştir.

Sözkonusu başvurularda, başvuranlar, tutukluluk koşullarını gerekçe göstererek sağlık durumlarına veya fiziki engellerine uygun imkanların sağlanmasını ya da tahliye edilmelerini talep etmişlerdir.

AİHM, Hükümetimizin görüşünü aldıktan sonra ihtiyati tedbir taleplerini reddetmiştir. AİHM, sözkonusu başvurulardan üçünü esastan incelemekte olup ikisi hakkında kabuledilemezlik kararı vermiştir.

***

OHAL kapsamında alınan önlemlerin AİHS'ye uygunluğu bakımından AK ile düzenli işbirliği sürdürülmektedir. Bu kapsamda, teknik düzeyde karşılıklı temaslar ve toplantılar yapılmaktadır.

Ayrıca, BM Sözleşmelerinin denetim mekanizmaları ve özel raportörlerinin alınan önlemlerin MSHS ve taraf olduğumuz diğer BM sözleşmelerine uygunluğu konusundaki bilgi talepleri düzenli olarak karşılanmaktadır.